

Predgovor

Hodajući ulicama rodnoga grada često sam se znao uhvatiti u razmišljanju o tome kako je bilo živjeti u Makarskoj u nekom drugom vremenu. Odgovore sam potom pokušavao pronaći u gradskoj knjižnici, no ta potraga za informacijama završavala je uglavnom bez uspjeha jer je moderna povijest toga kraja još uvijek slabo istražena. A možda to i nije bilo loše jer je sigurno u određenoj mjeri pridonijelo mom izboru studija povijesti i sociologije te konačno i životu znanstvenika. Uvjerio sam se da Makarska nije iznimka u pogledu problematiziranja povijesti društvenog razvoja, da se uklapa u širu sliku unutar hrvatske historiografije kada je riječ o suvremenoj povijesti. Sliku koju često čine detaljni prikazi političke, pa donekle i gospodarske povijesti, no tek mutni orisi svakodnevnog života ili pak bavljenje detaljima društvenog razvoja lokalnih zajednica, ali bez šire kontekstualizacije. Društvena povijest suvremene Hrvatske tako je na neki način još u svojim povojima, a tek su se pojedini »majstori« uspeli izdici iz tog okvira. Stoga je logičan slijed bio vratiti se na početak i posvetiti istraživanju društvene povijesti Makarske u širem hrvatskom i europskom kontekstu kako bi se omogućili znanstveno utemeljeni zaključci i Makarska postavila na mjesto svojevrzne studije slučaja u promatranom razdoblju za razvoj dalmatinskog, pa i hrvatskog društva u cjelini. S obzirom na kompleksnost procesa društvene modernizacije međutim važno je naglasiti kako i nakon izdanja ovog djela ostaju brojna pitanja na koja tek treba odgovoriti. Posebno će to doći do izražaja u kontekstu novih izvora i materijala, koji tek trebaju biti otkriveni i čemu se već veselim.

Monografija koju imate u rukama vrhunac je moga dosadašnjeg životnog znanja i iskustva. Riječ je o dopunjenom i izmijenjenom tekstu doktorske disertacije pod naslovom »Društveni razvoj Makarske od 1918. do 1929.«, obranjene na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu 28. studenog 2012. godine. Temelji se na raznovrsnom arhivskom građivu, a najznačajniji je korišteni arhivski fond Dubrovačka oblast, u Državnom arhivu u Dubrovniku. Iznimno važne za izradu knjige bile su i matične knjige rođenih, vjenčanih i umrlih za Makarsku u razdoblju od 1900. do 1910. te od 1919. do 1929. godine, od kojih se većina

čuva u Matičnom uredu u Makarskoj, a manji dio u Državnom arhivu u Splitu. U istraživanju su korišteni i drugi neobjavljeni arhivski izvori. Među njima se ističu spisi javnih bilježnika koji se čuvaju u arhivskom fondu Javni bilježnici srednje Dalmacije u Državnom arhivu u Splitu, gdje se nalazi i fond Trgovačko-obrtničke komore Split te fond Ispostave banske vlasti Banovine Hrvatske, kojem su pridruženi spisi Primorske banovine i Splitske oblasti te spisi Pokrajinske vlade za Dalmaciju. Nažalost, većina ih je izgubljena; sačuvani su mahom spisi iz područja stručnog školstva. To je donekle utjecalo i na ograničenje razdoblja kojim se ovaj rad bavi. Naime velik broj izvora dostupnih za razdoblje do 1929. godine, za tridesete ne postoji, što bi u pogledu mogućnosti istraživanja rezultiralo izrazitom disproporcijom između tih dvaju razdoblja. Od arhivskih fondova Hrvatskoga državnog arhiva u Zagrebu korišten je fond Narodnog vijeća SHS, fond Republičkog zavoda za statistiku SRH te Tematske zbirke dokumenata Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske. Korišteni su i spisi župnog arhiva u Makarskoj, zatim spisi arhiva Gradskog muzeja u Makarskoj te spisi arhiva Franjevačkog samostana Blažene Djevice Marije na nebo uznesene, čiji je ljetopis također bio vrlo važan izvor podataka. Nažalost, spisi kotarskog suda i općinskog načelnštva nisu sačuvani, a dosadašnja istraživanja nisu uspjela otkriti ni znatniji broj privatnih dokumenata, dnevnika, pisama i drugih sličnih zapisa koji bi omogućili bolji uvid u problematiku kojom se bavi ova knjiga. Od slične građe do sada sam došao tek do bilježaka razgovora g. Marina Srzića s nekolicinom Makarki i Makarana, vođenih od druge polovine devedesetih godina 20. stoljeća do 2012. Oni su se pokazali kao vrlo vrijedan izvor podataka za pojedine aspekte društvenih i obiteljskih odnosa te obiteljskih struktura tijekom istraživanog razdoblja. Ovom prilikom zahvalio bih zaposlenicima svih navedenih institucija i g. Srziću.

Osim neobjavljene arhivske građe, služio sam se i većim brojem objavljenih izvora te periodičnim publikacijama i tiskovinama. Konzultirao sam i popularnu i znanstvenu literaturu, a s obzirom na navedene ciljeve istraživanja, strana literatura korištena je u znatnijoj mjeri. To je omogućilo pozicioniranje društvenog razvoja Makarske u širi europski kontekst te osiguralo teorijsku podlogu istraživanja različitih sfera društvenog života koje u dosadašnjoj hrvatskoj historiografiji nisu bile znatnije zastupljene i obrađene.

Zahvaljujem svima koji su pripomogli izradi ove monografije i podržavali me u radu i želji da ugleda svjetlo dana. Prije svega, neizmjereno sam zahvalan mentorici, prof. dr. sc. Suzani Leček, na neumornoj podršci, pomoći i poticajima te dragocjenim komentarima tijekom cijelog procesa pisanja. Zahvaljujem recenzentima, dr. sc. Zdravki Jelaski Marijan i doc. dr. sc. Ivici Šuti, na nesebič-

nom trudu i konstruktivnim prijedlozima. Zahvaljujem i upravi Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar, na čelu s ravnateljem prof. dr. sc. Vladom Šakićem, koja mi je omogućila potpunu autonomnost te pružala podršku u svakom trenutku dosadašnjeg znanstvenog rada. Hvala također svim kolegicama i kolegama na nebrojenim raspravama i sugestijama i idejama u godinama rada na knjizi, naročito onima koji su godine ostavili u čitaonici periodike Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Grad Makarska i Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta dali su ovoj knjizi novčanu potporu bez koje ne bi mogla biti objavljena.

Naposljetku, zahvalu dugujem roditeljima i bratu za bezuvjetnu ljubav i potporu, a mojoj Miji hvala na strpljivosti i hrabrenju u trenucima kada mi se činilo da je cilj jako dalek.